

Чугааны мооң-биле доостувус

Тыва улустун эрги, чаа чаңчылдарына болган бауладарына хамаарышпаа материалдарын «Шың» солуунун аршынарнага эртеки чылды сөздүрүдөр парлама-лаа болгай. Ук чугаа С. Тойбууну болган К. Шойгууну бо айтырлар дугайында чыгааларындан агаалар. Ол айтыр номчуучуларын изиң сонургаалы хаймыр-тырған. Дыка хой чагаалар редакцияга келтирсе. Оларныч чамдыгы парлагътан.

Кодүргөн айтыргычын чугулазы барымдаага, партия обкомунун пропаган-да болган агитация кирилдизи сүмөлсүн-биле чамдык райкомларын партия организаациялары азын кам суурларга тыва улустун эрги эки, чаа чаңчылдарына баа бауладарына турсааткан номчуучулар конференцияларын эрткөсөн. Шың индиг конференциялар Улуг-Хемниң Ак-Туруга, Чоюн-Хемниң Сут-Халге, Барык-Хемниң Эрги-Барыкка, Кызыл районун Кург-Черге болган Эрзинниң Нарыга декабрының ийги чартында болуулаан. Ол хуралдарга тус-тус черлерде

партия, совет, комсомол органыларың ажаллачылары болган редакцияны тө-дөөлери киришкен.

Хуралдарга санаа берген эштер тыва улустун чаңчылдарының баа баулаа-рының дугайын чугаалап, оларнын эки талааларын уениң айы-биле байлакшыдып, чартын, салын турарын демдегеп, оон-биле чергелестир бо талазы-биле четтес түлдүрүн демдеп күш-биле эдин-чаан азырын сүмөлсүн турган. Чымытар эртин-ден черлерге тыва национал идик-хейтин, азы-чөмөн, делегтерлерин кызып, солуң концерттер болуулаан.

Моон адаанда солууну аршынарнага үңгүлөн материалдарга, Нарын, Кур-Чер, Сут-Хал, Эрги-Барык болган Ак-Туруг суурларга эртегалан хуралдарга чо-нуң чаңчылдарының баа бауладарының дугайында өлөрөгтүнгөн бодаларын ай-тып, алме чугааны мооң-биле тунгун.

БИЛДИЛИГ
ТОКАРЬ

Ажы шайы шыгаа төнгөн. Токарь Дмитрий Петрович Дегунов стаогуну чаа-ла доктапкан, кезип турган демирлериниң чоңурун шийгөө берген. Ол үеде мастерская эргелетчин Николай Мананков кире халып кезип.

— Дмитрий Петрович, ай-ла чаңчаан сен бе? Шымабайн аа! Бо кезектерин доорап чоңулар апарган-дыр, оон ажыл-агыйга чогулазы билбес эвес сен, денгертен негеттин кызып.

Ийчэ дөш Н. Мананков шийгөө үелер ап берген.

— Моңу бо кезек кылып добулар болуула, трактор сертор планнын онаалгавысты күсседип шылар бис — деп немен каан.

Дмитрий Петрович шийгөөларын кичээгелдей өөренип көргөн. Кезек болууну турган-ла.

— Бүдүрүдөгө чууга апарганга кылгыт чу-гаа турар боор, кылгыт-ла мен халын — дөргө, мастерская эргелетчин хуумуруаан.

— Четтирдим, Петрович, сенээ ийгө-и-лаа мен.

— Ужун ажыг чык буржуалар Шагаа-Ары-га келген мен — деп, Дегунов чуугаалаан. — Баш-тай үш чыа хире машина-трактор станцияның тузунга ажалдаан мен. Оон мени шерт ал-банышса келдириң, Совет Армияның хурале-цинге турган, ак-жик Тываның дугайын докта-мал болуп чораан мен, минар чамысаалым ме-дээжок. Оксерттерин чуртум-биле дөмөй чорор. Оон катан Шагаа-Арыга ап келген, тыва-рың мергендилниң шийгөөдип алдым. Интан 1953 чыл чүе ийиң.

Оон бөр-ле Дмитрий Петрович «Сельхозтех-ника» салбырына токарлап келген. Ол ийи-бур-шина, трактор сертор кезектерин кылгыт тур-ган. Багай диттин, улуска чөмөлсүн-лаа көр-бөөн, айаан айже планын оңаалдаан чөмөлсүн-нин күссөдип келген. А онту беш чылдын бирги чылында планын оңаалдаан чөмөлсүн-ниң күссөдип.

Шөт, үгүлө чуугаалааның хир Дегунов бажыныңа дыка орай келген. Кайды туруп каап, өйд берген алы-чөм чылды берген.

— Чоп конугу орайтамын, Петрович? — деп, хойг үн-биле айттарган.

Орайтарын ам чаңчыл апарган чүе-ле болгай, ажыл ийиң-дыр ийиң. Бүдүрүдө хура-лы болуп эрти, бүгү совет кижилер шийгөө-ниң болган ажыгыт чорукту беш чылында белик көрүтүшкүлүгү ажалдан, бөдөнөө социали-стиг хулааларын ар-туур болгай. Бистер баа-доттарымыстың ар-дотгорларымысты санап көр-гөң, чаа-чаа хулааларын алдымыс. Мен беш чык планын дөрт чыла күссөдип болдум — деп, ол тавар чуугаалаан.

— Шылар ирги сен бе, Петрович?

— Сагалың сөс — кертин маш — деп тыва улустун үелер доора бар болгай, шылажыр алаар. Ажыраа, сөтлөн сөүмгө бе болуп дөш ажалын бергенде-де даа котрас мен.

Дмитрий Петрович Дегуновтун ажалдан, про-дукция бүдүрүш турарының шалмыкынын өөрү көргөн, магадан чамас. Ол кызып-бир «Кичи-тыл» боор-лаа диттиң турар. «Күш-ажыла, мер-гендилеги миакшып, ажыл-кереки чогаалдыкы бөдөн-биле өөрү, коллективниң ат-алдари дөш ажалдаары — чакыдың ол болгай» деп ол чу-гаалап чорутуу.

Дегунов — дуржулгалык дагыныкчы. Ол хой-хей кижини токарлын мергендилеге өргөсөн. Кол Шаповалов биле Кол Шелегов олар баа-да Дмитрий Петровичниң өөреникчилери. Олар баштай токарлың мергендилеги шийгөөдип ай, оон өсүлүт мастеров апарганна. Күш-ажыла кымымак, дуржулгалык башчынын өөреникчин айтулар анык боллар техника-биле уази «өв-лүстөжин» чогаачы шийгөөдип бааа дуржаап алганнар. Олар-ук бүдүрүлгенин мураккапчи-нын бирээс болуп турарлар. Аназ Д. Дегунов апарганын чорутуу.

Шагаа-Арының «Сельхозтехника» салбыры-ның токарь негине бө-ле станок чыныда ор-тук сымнын, дөмгө агинерин, намын кижн ортук хире кылдыр көстүр кижн дежир чоңу-рун турар. Оон күш-ажыла дайыкан мөгө хо-лдари машиналар-ла, тракторун-лаа ийи-бурү кезектерин саат чока чоңурун, демирни ал-дынычак чоңуларың черже биле экип тур-ар. Ол дуржулгалык токарь Дмитрий Дегунов-тун чаа беш чылдын планын оңаалдаан кү-ссөдип турары өл-дүр.

Н. ВАНЬКОВ.

Продукция бүдүрүшүнн техникалык, оон ийиңилтиг болган продукциянын шийирин «Росводпроб» каттыжымынын дежир-бетон кылдылар заводунун лабораториянын ажал-данчылары инженер-технолог хымыл турар. Хөптерин хон бөтөл-биле додууларында эге-сэн дежир-бетон кылдылары бөлөн добуру-га чедир бүдүрүлгенин чорудуулаан хымылдар турар.

А. Платонова, О. Деринова болган лабораториянын ажалын удурун турар техниктиг хы-мылдар кызынери А. Андроненко олар «продук-цияны үрөй кылыр болурубаа» деп девистиг ажалдан чурттарлар.

ЧУРКУТА (соодай таалаан) инженер А. Андроненко, лаборанттар О. Деринова, Л. Платонова чаа кылдыгы шийирин хымыл турары. Фотозу А. ЗАЙЦЕВНИ.

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЁЗУЛАЛДАРЫН, ЧАҢЧЫЛДАРЫН
БАЙЫДАР БОЛГАШ НЕПТЕРЕДИР

КУДА ЁЗУЛАЛЫ

Кижиниң сетил-саткынды-дан кажаң-даа болдубас, хаан эсти артырын наар хүнер эмдиралга тургуулаар. Олар-ның бирээс — бот-бодунга миакшаан оодуң, кыстың эмдиралын хобуу болган мораль талазы-биле тудушту-рун, куданың баулаанын эртин-риң, социалист өг-бүлени тургуулары болуп, Ичинтин ону чер бүдүрүдө конугт ба-ырлаачык байдалга, хөгүлү чараш кымыр кыма-даа кү-чөнтөг. Ол бүгү кодуулаа-нан мичаар болуң-даа турар.

Ыдым-даа бөд, куда баула-мада хой-ийиңиниң кырыл-ган нөсөр чүдүлөр, азык ажаактың чоруктар чок деп болдубас. Оларга даражында ажалыңлар хамаарыш.

Кымыл розалар деп чабыш-таалып, тугучу бергенге се-тил-саткынды өөрүн тургуула-ны чыгаалар.

Комсомол комитетин оодуңа болган үрүлүгү ажалдан турган коллективтеринин кичи-рилгесин-биле клубту орун, тыва улустарың чөмөлсүн-терин, үзөгөр өстөрүн, докта-рың бааа чогаалчыларын миакшыла, амдырал, күш-ажыл дугайында шүкүтер-ең, ирарынын оодуруларын оодуң, плакат кылдыр сувбайн бижээт, ханада нөсөр чер-лерде аскаалаан онза көрүштүк болган. Кажаң куда шыг кө-лүргө, оодуң кыстың ада-вө-лөри, дөргүл төрөдери, кады амалдан турар кижилери, эң-өөрү чалапта отырыкчаларын тудуң алган, клубга келген, оодуңгарын зөмөлсөңөр.

Куда комсомолуң дөгү-дөгү куданың ажалын чаңчап, өг-бүлө туткан күдү, келдиге байыр чедирин, ам-дыралдын узун оруунга аас-көчүштөг, амы-тоодуг, ажал-гыч чөмөлсүн-терин болу-рун ирарогон сонда нөсөр Со-вет күссөмүд секретари Ирина Каткова өгөлиниң дугайында херечиледи биж-жиң, тудуулаан. Бааа бир у-туңдурбас чүе чүд дөргө, чаа өг-бүлө тут-кан амалыңга бады-лаштын херечиледи-биле ка-ды тускай чуруп каан «ди-ломи» тываның болуп. Оон картаның өңдөлдөшкөн рес-публичисыңа сүдө демдөн чу-раан, «Дилем» деп сөс-биле кады «Ажыг өг-бүлөгө» деп бижжиг. Ийчаарга оон ийги таргында өгөлиниң оод, кыстың кыжа тыгтырган чу-рун каастап алган, оо-лоон ат, фамилиялар долуг-биле бижээт. Оон андан өг-бү-лөниң херечиледи — ам-дыралды дуржулгалык ажал-кады — ийчэ кажаңны тыгтырган чуруктарын дил-лема каастап кыргын. Олар-ын кол сорулгазы болза, со-циалистиг өг-бүлени тудуң, чуртталганың дөгөмөчтөгө кир-ип турар оол, кысты амды-ралың оордидип, ажалыңг сүме-лериң кадары болуп. Дилем-да өг-бүлениң социалистиг өг-бү-лө, бөрүн чурт, хүндүткө, салгал дугайында чагыт сөстөр-үн сиприң бижээт.

Бааа-ла айна өгөлиниң амалыңгарын амдырал дугайында бодал, хулаалгелериң боттарының хире шааңчы, у-туңдө чагыта дүштүр, үс-көжүн, аттарыл салгал, ою-дугайың биле чагуур хуу-саа-бы бөргөн.

Чакым шагын магадан айы-майга чедир кам хошу артык. Куда дуржуериниң өсулүт үеи өл. Шуурмак суур-да комсомол эге организаация-ны куда дуржуерин шийгөр-дөп, миакшыпкан амалың-гарың дөргүл-төрөдери-биле дуржуерин алаанар. Бир-ла дугайында комсомолу куда болуп дугайында чаралды ас-кан. Ийча ай азын билээс-киң дил ортуулаан ийи кы-мыл роза чөкөк үнүн көгөтөп, бот-боттарыңны баштарыңче чөмөлсүн-терин мөдөйлн алган бадылар чурал. Ону көрүң өрткөк кижилер ийи хон дөш бадының намын салым-чогу,

идемди-биле кадалаалары-биле хүлдөп алганнар. Ол үеде дадымыкчылар бичиң шыл таваңга ийн азын бижээтти эвээр, оон биле уруг бот-боттарының саалааларыга ке-дирешкөөр. Кажаң бады-лашкы херечиледи дилем-биле кады оларга тышып, азын билдөктер солуунуң оон-ла мөңгүн баштыг «Шампа-лар» ийча-инда дөгүлө, ча-дөгүлөниң чөмөлсүн-терин, ка-чалганларын хөдөрүндө дашчалар кылааның берген. Куданы организаация эртин-риң турган комсомолуң дөгү-дөгү өгөлиниң амалыңга аас-көчүштөг, азын-салмы-шыды, амдыралга өрүшкү-нү күзөгөргө, кылаң-нашкан дашчалар кызып-гырткынын, азын-чалыңын алган-бөрөн-кешкөөр айна улашкан. ВЛКСМ Тес-Хем райкомунда, Кымыдан, Красноярскке болган Ива-гово хоорайлаң чаа өг-бүлө тутканынын дегенге ке-диртиң телеграммаларың-даа чымылаңгарың номчан.

Амалыңгар ийи шыл хире ой-лан хөдөгөн сонда өгөлиниң оодуң, кыстың чурттал-ганыңче ажалыңгарың чур-лаан. Анаа кире бөрүйекке, со-толда азын-чөмөлсүн дөгү-дөгү салгал болду. Кудуга келген ажалыңгар, оол, үрүтүң эң-өөрү, дөргүл-төрөл ак-сака-лы, турсаал белектерин аны-к өг-бүлөгө элдериниң су-луң турдуң, чараш куда айна чө-мөлсүн ажалыңгарың-даа, өг-бү-лөниң амалыңгарың-даа сөт-тиг саткынна утуңдур-бас боон артар деп чүеиң бо таварында боттарымыс дөргүл.

Бо хуңгерде Николай биле Ияна Кошкар-оолдар байы-рдыг өг-бүлени тудуң, хө-дөгүлөниң амалыңгарың бааа ийиңилги киргип турарлар. Олар өг-бүлөгө дуржулгалык негеттериниң доктаамал кир-дишчилери, Шуурмактын ийи ажыл-агый чөмөлсүн дөгү-дөгү Н. Мамонтова Н. Кошкар-оол-дуг дугайыңа мичаар чу-гаалап орай.

— Ол дөргө бистиг мура-ның ажалыңгызың-дыр. Дык-кыңгыр, ак сеткилдиг, тыва-ны кылдыр кызып болгай. Ол бөдүлүгү электеривинин хулаалгелериң билдире-биле күссөдип турар. Кошкар-оол-дар бо хуңгерде чакыч чөмөлсүн чуртталганың хундүкөлиң чаалап алган найрадагы өг-бү-лө болуп турары өрүштөг.

Куда баулааны мичаар эрттирер дугайында бир тө-дөргөй дуржулаа миди-дыр. Чер-черлерге бо баулаадын хо-

ири шыа өске ийиң-даа боол болуп, Кол-ла чүе-куда бау-лааны байыраачыг, хөгүлү болган болуң байдалга өртөр жүкүрүт. Чүгө мидиг тава-рыңда ол кылааларың са-гыш-сеткилиңге кезадо артын каар.

Дыка хей хоорайларга, суурларга куда мурунуну ми-рын ай чаңыл апарган баулаа-лар бар. Москвага, Ленин-градга, Минскке, Киевке, Брестке болган өске-даа хоорайларга чоругура оолдар, кыстың куда бүдүүүдө рево-люция болган дайышын мадырларыңга турсаала-ларга диттиг көнөктер кезип салыр боор чүе чөрдү. Өг-бү-лө тудар дөш амалыңгар би-тын амгы чагыт чуртталга-мыс дөш дөмөчкө чөмөлсүн-терин кызыл кызып мөгө-йлн, оларын эгелө каан хо-роон уламыччаларың, а херек апарар амы-тыңың-даа бөрүн ийиңг чөмөлсүн даңгырагалы турар.

Бо баулаады бистиг Кызы-лымыстың амалыңгарың бааа салгал алгыч конугт эки. Бөдүлү, кыстар куда дүжүр бажымыңда Кызыл партияның мадырларыңга, В. И. Де-риновни турсаалаанга, Ада-чуртуну улаң дайышынга өз-ген мадырларың турсаала-гыңга бар апарган. Оон со-онда Сайның чаагарың орууңа кыдымада, Дөгө дайын ужуң-ла Кымыдан сүдө демдөн болган оодуң мадырдык дил-галың чөмөлсүн чөмөлсүн-терин бөрүлө, оон дөш машыңга хай карий зор. Чүгө мидиң дама кодуруң, алган бөрүлө, ойнап-хөпкөп, ирлаң-шоорал эгээр.

Куда мурунуну бо чагай баулааны республиканың бүгү суурларыңга, хоорайларыңга эрттирер болуп, Чыгааларга, Эрзинниң Бай-Даг сууруна ча-нылаң партияларга турса-алаан бар. Шың мидиг ийи-тиң черлер Тываның өске-даа баулаанында бар болгай. Оларны эки айна-тежип, ба-дырал хүнеринде анаа чыг-дып, дайышын болган күш-ажыдын хонучтарыңың ча-лы дашып, турсаалаалар ча-ныла өлөңгөр бөдүлүңүң болган өске-даа чагай бау-лааларың азын, ол бүгүңү шүтүч маңып ийиңил болуп. Амгы амдыралыңга үнүң ийиңилер болуп, дөгүлө ху-лаач хараар дик, эртин үе-ге албан эрлий көргө, бистиг аас-көчүлөгө дөш дөмөчкөй по-дараың кижилериң дөш-мөңгө дөгүлөниң сетил-биле сактыр ажурутуң бис.

Чөмөлсүн чөмөлсүн өөрү, эртинги артышкыларың өр-өгү-дөгүлө ажалыңгарың ора-дып турар. Чыгааларга, Чаа-Хөдгө, Сут-Халде сөмөгү үеде «хамары» тыгып, хо-нооңиң ийиң чүгүн айтып, хоңуну кызып тургууларың санаа бергенер шүтүмчүлөн турган. Оларның күтүлдөгү-нө-гө кирген кижилер төрөк-дө-ргүлүң сөгүн азы-дугулааны ийиңиң хоорунден иралың, тай-га-кажак кырыңче үңдүрт-тү-лөң таварыңга бар. Ий-чанаң ооча-ажык хараан чыныс «хамарың» ийиңиги

хөмөч азыр оюу келген.

Хооюн өстөр дыңшап чө-рбай, каган кижини шүтүт уттайы, оон хоорунге чыдың чымы үеинде бир катан ба-рың, оун аштап-арыгалап, ажал-тежип турар ажур-дүр ол.

Чонун чагай чаңчыла-рың, бауладарың үениң не-гедөлиңе дүштүр чартың, байдыр, артың, хөсө эртен-нериң каар кылдыр бис. Бо бүгүңү ийиңиң биле саты-м — ол дөргө төрөк чоңуңа, төрөк чөмөлсүн миакшыдын бир дөгүлө-дүр.

Чонун чамдык эрги, чаа чаңчылдарының баула-дарың тыгтып иээр иол-иол чыдагааннар ийиң-дыр. Кандың-даа кижн эки-даа, багай-даа чүвегэ чоор-ту өөрениң. Хенертен чүү-даа бүтпөс. Бөдүр орар сал-галың шың кижиниңилегингө өг-бүлө, шыла, бү-дүрүлөгө улуг режыг. А олар ийиңиң хамыты му-р-кай күш-ажыл дамчытыр кижизидер.

Чонун чагай баулаадың, чаңчылдарың үениң негедөлиң баулаадыңга база негедөлиңге ийиңилкиң кириниң, бо бүгүңү углап-баштаар умурлуг. Партияның Чоюн-Хемчик райоңу ажылчы чөмөлсүн чаа баулаадың пропагандалар болган амыралга негедөлиң талазы-биле тускай чөвүлөдү тургуулар, оон составыңа совет, профзаиле, комсомол органи-зацииң болгал хөй-интиңинг өсө-даа организаация-ларың төлөдөрүн кириштирер деп турар.

Баулаады, чаңчылар дугайыңа чугаа солун арын-нарың чамдык эрги иол-иол чыдагааннар конференцияларга бо талазы-биле ийиңгылыгың хулаал ап, оларны амыралга боттамыларын дуржуулаң. Бо ажыгыт чуугалаан анаа, элечигил чугаа болуп ар-т-пайың, амыл-херечик шийчир боор деп идегелиң.

Бо айтыр талазы-биле редакция чагаалар би-жеэн номчуучуларыңыса, Эрги-Барыкка, Сут-Хөлге, Нарыңга, Кур-Черге болгал Ан-Туруга болгулаан ху-ралдарга ийиңилкиң киришин бугу-ле эштеге редак-ция коллегиясы өөрүп четтиргениң илсгейеди.

М. БАЙЫР-ООЛ.

ЭКИЗИН ЭДЕРЕР,
БАГЫНКААР

Чаш уруг кажаң-даа төртүт-тү-нүп, хар харлаар. Хамык жүзүр ийиң-ла ол-ла хон миак-шың оодурунда эвес, а чо-гуур өйү келгенде ол чагай баулаады кымыл, чаш кижге турсааткан ийиңиң алаан тараарында болуп. Кур-Чер суурга хураал болуп турда, «Тывага» сөмөгүлүң директор С. Д. Селен-оол моон соңгар чаш уруг төртүт-тү-гөлдө азы куда дүшкөндө суурга мич тарын, тускай алдын кызып санаалдан. Мыдыг элекшөкчөөниң чер бү-дүрүдө дөшкөчү хуеңчиг.

Уруг төртүтүңде азы хар харааанда уаза чыып алган, азын эртер арагалашкы кымырның орунга бажың чыныга азы кудумчуга ийиң оодурун, чер кырыга буны-ны херек кылдыр болза эки. Бир эвес өг-бүлө бүрүз бо чагай баулаады угаан-мө-дөргө хандыр билэң, ону эдерер бааа бистин суурла-рымыс чыгар нөгөн, каа, чараш болуп ийиң.

Айна кижн арагычы авар-ган, эрчиң-чүрүн өсүлган дөшөң пат кайтан тургуулар бис. А оон чыдагааны бо-дүлү-дө, нарын-даа болу-дурун, Байырларда бажыңга азы өткө хой уаза чыып, даң-ка кодурун, хоорениң олу-рун, чамымыс уругларымыс дугайың болар бис бе ий-чанаң? Чаш кижилер ууугар-ын өттүөр, олардан үзөгөр

дөш. Эске черлерден мөгөр-лөргө, оларның хурениң боор дөш чымылган чонун хой-даа конугт. Мзон ар-тыңда оодуруда көк баштыг башчымыс эскерген, оон-биле мендешем, одурун алдым. Каңчаган-ла хая көрүпте-риңге, башчымың баарында бир оолчук чөмөлсүн кызыр хаалтаан одуру. (Башкың удушо кызып сөс өлөңгөр хире эвес, конугт тоңту-кык). Чүеиң ужурун өн-лөн аар дөш, башчымыс кө-рүмгө, ол көк бажын азыр чайган каан, чүе ийиңгай барды. Уагу ийиңиң көк ба-жын сагалаштыр сөмөгүң чоруп бо-даа чү өдөңдө күлүгүр боор деп ийиңге болган каан мен.

— Ийиң кааж ужураңың келгенде баштай айна «Эки» деп мендешээр болгай, а уагу, айна харымаалар — деп, Нарын ийиңаңың бажыңың Кыргыс Нураат чуугаалаан. — А хол туштун мендешкөөр оон өсө — баштай уагу кижн хо-лун суурага, ам анымак хо-лоду тудар. Бистиг райо-нун дөшкөчкөңгө-дө, өске-даа черлерге көрүн чөмөлсүн чөк-ла уагу улустун холаң боду мурунй сөгүрүн ап, хар-дың-да ол кижиниң эртенге сүт чамкалмай бергелиң тур-гарың бо-ла көрү-дүр мен.

Чамдык анык кижилер бо-дун калчар ап чорутуруну э-не бодуң дүрүн-өңүр биле бөсө бөсөга мындыр-дыр. Ал-дыне, школа оларны бичи-лиңден тура маңа өрөдөп каан болза мидиг чүе кы-мыл турар.

Уагу улусту хүндүл-дө, оларның чамы бөдүн адыл-дарын чөңүтү керек. Ол бистин чоңуң бир чагай чаңчыла-дыр. Ийиңг-да болза, чы-мыл таварыңда ону ийи-чаң-

ДУЗАЛААР, ДЕТКИМИР

Ортумак эртем чеди албаан аялчы...

тургузуп, замаарышкан коллегияларын ууртууга...

ни школанн он беш өрөдиге...

Аныяк кижин бүрүзүңгө — ортумак эртем

болгон чон ортузунга «Ортумак эртем» кичи бүрүзүңгө...

ниязтыг чоруп турар. Удус өрөдигезинин хоойдукудугу...

Чадаанын кожу чорур механзааттыгын № 463 колонназын...

Элдегит болушуннар «Ойнараа» магезинге амыл шагы тегенин соода гездин...

турар. Шиге Кызыл школаларынын, балет студиязынын өрөникчилери ойнаа...

АЖЫЧЫ чошар депутаттарынын чер-чер Советтеринин күсөки комитеттери...

БАЙ-ТАЙГА райондан Б.И. Кечиа-оолдун бийли турары мындыг...

мара Сотпаяк бижээн. Суурдуу кудумчуларында хундус бачан чоругура...

Совет кижилерындыг болур

СЕГИРЖИП АЛЫШКЫН

Кежо дүшкен. Ленинин комсомол аттыг завоудун техникер Валерий Раздоберин...

СОНУУРГАКТАРГА

ЭРТЕ-БУРУНГУ РЕЦЕНТ

Эм сипендерден кылган Ригага кара бальзамынын рецептинин Ригага аптека ашылдыгылары 300 чылдар бургунга...

РЫГА ОҖ-БҮЛЕЗИНИЧ КҮЖҮ

«Күштүг оҖ-бүледе — бүгүдөгө камгалаа» деп эрте-бурунгу ары өстүрүкчүлүктүн чугаазы бизни үгө чедир күштүг болуп арттышаан...

РЫГА ОҖ-БҮЛЕЗИНИЧ КҮЖҮ

«Күштүг, бугун оҖ-бүле кичка, улаар белеттерде 9-тан эвеш эвеш эвеш кезекте эвешер, а чайын 12 көзөңгө, 1-2 магакшерин, ийи көрүстүгү болза, 24-тен эвеш эвеш көзөңгөт эвешер...

ШИИТИРЛЕРНИ ХҮЛЭЭП АЛГАНДА — КҮҮСЕДИР

Шииптир замаарыш. Мындыг шииптирлерин чер-чер Советтери чыл бүрдө, октябрь, ноябрь айларда хулээп алган...

дан ыттар холун эрттир көүдөң турар.

ЧАООН-ХЕМЧИК райондуу девискезинде эвеш болгон черик иттарынын көрүлүшүндө кижилерге, малга, аяга чедир турар айым, когаралы улагаткан деп Чыраа-Бажым суурда лесник М. Чаш-оол бижип турар...

УЛУУСАИГЕ ышан чагаанын «Шын» солуз Тес-Хем районунун Бүрү-Дугулай, Чыргаландыга, Өвүрүдү, Хандыгайга, Торгалык суурларынды, Барына-Хемчилерни, Кызыл-Макаланы, Доң Терезини, Аксы-Барлык суурларынды, Кызыл районунун Кур-Чер суурунды, Кызыл хоорайнын чурткалдарында болгон өске-даа черлерден элгилеги. Устүдөгө байдалдан алган көргө, хоорайлар, суурлар болгон көдө Советтер күсөкомнаны бо талаам-биле ымаал-ла хулээп алып шииптирлеринин күсөдөзүн организаставайып, бо талаам-биле харымлаар кылдыр дааскан черлерден көгөвейи турардыр.

УЛУУСАИГЕ ышан чагаанын «Шын» солуз Тес-Хем районунун Бүрү-Дугулай, Чыргаландыга, Өвүрүдү, Хандыгайга, Торгалык суурларынды, Барына-Хемчилерни, Кызыл-Макаланы, Доң Терезини, Аксы-Барлык суурларынды, Кызыл районунун Кур-Чер суурунды, Кызыл хоорайнын чурткалдарында болгон өске-даа черлерден элгилеги. Устүдөгө байдалдан алган көргө, хоорайлар, суурлар болгон көдө Советтер күсөкомнаны бо талаам-биле ымаал-ла хулээп алып шииптирлеринин күсөдөзүн организаставайып, бо талаам-биле харымлаар кылдыр дааскан черлерден көгөвейи турардыр.

УЛУУСАИГЕ ышан чагаанын «Шын» солуз Тес-Хем районунун Бүрү-Дугулай, Чыргаландыга, Өвүрүдү, Хандыгайга, Торгалык суурларынды, Барына-Хемчилерни, Кызыл-Макаланы, Доң Терезини, Аксы-Барлык суурларынды, Кызыл районунун Кур-Чер суурунды, Кызыл хоорайнын чурткалдарында болгон өске-даа черлерден элгилеги. Устүдөгө байдалдан алган көргө, хоорайлар, суурлар болгон көдө Советтер күсөкомнаны бо талаам-биле ымаал-ла хулээп алып шииптирлеринин күсөдөзүн организаставайып, бо талаам-биле харымлаар кылдыр дааскан черлерден көгөвейи турардыр.

УЛУУСАИГЕ ышан чагаанын «Шын» солуз Тес-Хем районунун Бүрү-Дугулай, Чыргаландыга, Өвүрүдү, Хандыгайга, Торгалык суурларынды, Барына-Хемчилерни, Кызыл-Макаланы, Доң Терезини, Аксы-Барлык суурларынды, Кызыл районунун Кур-Чер суурунды, Кызыл хоорайнын чурткалдарында болгон өске-даа черлерден элгилеги. Устүдөгө байдалдан алган көргө, хоорайлар, суурлар болгон көдө Советтер күсөкомнаны бо талаам-биле ымаал-ла хулээп алып шииптирлеринин күсөдөзүн организаставайып, бо талаам-биле харымлаар кылдыр дааскан черлерден көгөвейи турардыр.

ЧЕР-ЧЕР Советтеринин күсөкомнаны ымаал-ла хулээп алып бо шииптирлерин күсөдөзүн турарынын дугайында, оок уржундан чер болгонда черини, толаныч болгон элги-даа иттарын аажок көүдөзүнүн дугайында хой чагааларны чуртагыч чон «Шын» солуз редакцияныч бижип турар. Ол чагааларда черлик болгон толаныч (эвешеринин жостуг салып кааны) иттарыныч малга, айларга, кижилерге, хоорай, суурларынды арыт-шөөрөңгө чедир турар хоралынын дугайын дугурамын-биле бижип турар. Оларнын иштинде кам-ла чагааларындопчулааны корозил.

ЧЕР-ЧЕР Советтеринин күсөкомнаны ымаал-ла хулээп алып бо шииптирлерин күсөдөзүн турарынын дугайында, оок уржундан чер болгонда черини, толаныч болгон элги-даа иттарын аажок көүдөзүнүн дугайында хой чагааларны чуртагыч чон «Шын» солуз редакцияныч бижип турар. Ол чагааларда черлик болгон толаныч (эвешеринин жостуг салып кааны) иттарыныч малга, айларга, кижилерге, хоорай, суурларынды арыт-шөөрөңгө чедир турар хоралынын дугайын дугурамын-биле бижип турар. Оларнын иштинде кам-ла чагааларындопчулааны корозил.

ЧЕР-ЧЕР Советтеринин күсөкомнаны ымаал-ла хулээп алып бо шииптирлерин күсөдөзүн турарынын дугайында, оок уржундан чер болгонда черини, толаныч болгон элги-даа иттарын аажок көүдөзүнүн дугайында хой чагааларны чуртагыч чон «Шын» солуз редакцияныч бижип турар. Ол чагааларда черлик болгон толаныч (эвешеринин жостуг салып кааны) иттарыныч малга, айларга, кижилерге, хоорай, суурларынды арыт-шөөрөңгө чедир турар хоралынын дугайын дугурамын-биле бижип турар. Оларнын иштинде кам-ла чагааларындопчулааны корозил.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

МЯЧИЛИГ ХОККЕЙ

Мячилиг хоккейге Монгуш-Тайга районунун бири чери дөш маргалда район түвүңгө болуп эртеген. Аяга Мугур-Аксинин, мында ортумак школанын, «Мөңгө-Бүрөн», «Малчы» колхозтарынын шийдеген командаларынын хоккейчилери карышкан.

КЛУБТУҢ ЧЕМПИОНАДЫ

Шыдыраа клубунун бири чери дөш маргалда район түвүңгө болуп эртеген. Аяга Мугур-Аксинин, мында ортумак школанын, «Мөңгө-Бүрөн», «Малчы» колхозтарынын шийдеген командаларынын хоккейчилери карышкан.

АГААР

Бөгүн республикага бүргөп, алдыр, чамдык черлерге белек хар чаар. Барыныч чук уланышканын хатты дүргөни секундда 3—7 метр чедер. Агаарнын температурасы датлы черлерге 20—25, эске артыканына 27—32 градус коор.

ЧЕГЕТТЕ СЕЗОН ИЗИГ ТҮЛҮК. Датга ышкааларынын спорту бисең чуртууга уламна хөсжун турар. Чүе-чүе муң кижилер дагдан ышка-биле чунгулап турар. Даг ышкааларынын холдугу чери Приэльбруске боуп берген. Кол Кавказ санынын калас-чарык, аяе хүнгер очо спортуларына хаара тулуп турар.

РЕДАКЦИЈАНЫН АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Тираж 10332. ЧАГЫГ № 91. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАПҮНЕР. ТЫВА АССР-НИН Министрлер Чоюудейинин Пон сүтүрөр чер, полиграфия болгон ном садымын талаам биле өргөзалдын типографияны (Кызыл, Шеткинв Краветичо кудумчуу, бажык № 1), TC-0005.